

DEN KONGELIGE KOBBERSTIKSAMLING

OMKRING ORFEUS

SKITSER OG GRAFISKE BLADE
AF PALLE NIELSEN

Lommebog 7

STATENS MUSEUM FOR KUNST
KØBENHAVN 1978

Fortvivelse. Nr. 23 fra serien „A og B“. 1950. Pen og tusch, opskrabet papir. Hel størrelse.

Billedet på omslagets forside:
Fra „Timebog“. 1975. Stengravure.

Erøster / eksempel. Første tilstand

PNB7

Fra „Den sovende by“. 1957. Træsnit. Tilstandstryk, senere forskåret.
Hel størrelse.

Om mine billeder

Fra en tidlig drøm . . .

„En banegård, et hospitalstog – endelig ser jeg hende gennem vinduets uklare, snavsede glas. Hendes ansigt er tæt besat med klare, runde svedperler og jeg ser at hun er ved at dø.“

Hypokondriens anelser og besværgelser, indbildningskraftens normale kalkulationer og accepten af at det forfærdelige kan ske når som helst, – al forberedelse bli'r til intet overfor denne kvalmende vished – nu sker det virkelig – det frygtelige, uafvendelige; nu er det alvor.

Det der blev tilbage efter denne drøm efter at dens realisme var blegnet var, – det er for galt, det vil jeg ikke finde mig i . . . Et kætteri som ikke var uden forbindelse med verdenssituationen, den kolde krigs tid, som var fyldt af det der var for galt og det der ikke var til at finde sig i.

Drømmen faldt sammen med tanker som dengang beherskede mig og som læsningen af Maxim Gorkis bøger forstærkede. Nedværdigelsen og forkrøblingen af menneskeliv vakte hos Maxim Gorki vrede, som på mit plan førte til genkendelse og genklang der resulterede i det enkelte udråb, – det er for galt.

Orfeushistorien, som jeg opfatter den, er et oprør mod det der synes uafvendeligt, en halsstarrig, måske umoden benægtelse af en realitet som ikke kan accepteres, her døden, der i dette tilfælde tilige betød tabet af kærligheden.

Har tanker og ønsker forandrende indflydelse på verdens gang? Af og til forestiller jeg mig en susen, en baggrundslyd i verden, bruset af alle de bekymringer vi gør os, al den angst vi nærer for det der ikke lader sig ændre. En sådan vældig kraft kan ikke dunste bort, dens pres, dens spænding må kunne mærkes.

Orfeusfiguren er det bevægede menneske der tager den beslutning at bevæge sig, en person der er ramt af tilværelsens gåder og som ikke kan fornægte troen på de menneskelige muligheder der går ud over det mulige.

Orfeusserien er mere en række enkeltbilleder, bortset fra indledningen drejer det sig om en lang begyndelse, et tilløb, en rejse mod et ukendt mål. Fra de første små xylografier, der har Hamborg og Kiel til sted, til de møjsommeligt opbyggede linoleumsnit hvor en bestemt billedmæssig ambition ophobede vanskeligheder som næsten var uovervindelige, men som ialfald var i samklang med umuligheden i motivet, Orfeustemaet, – hvad er lyren? – og hvordan spiller man på den?

Hvad kan vi gøre . . . , min holdning blev protest eller manglende tilslutning, en holdning som siden har bestemt det bevidste indhold i mine billeder. Andre mere dunkle årsager spiller selvfølgelig ind, men i omgivelserne har det dog ikke manglet på tilskyndelser til at fortsætte udfra de første påvirkninger og tanker. Jeg prøver at give mine oplevelser, det jeg har på hjerte, form og det medfører, i

Fra „Orfeus og Eurydike I“. 1951. Xylografier. Hel størrelse.

Ejett/hyll

PN/51

ET/1 Arkiv 130

PN/51

dette fag, at indholdet eller budskabet, bliver identisk med selve det at gøre synligt. Søgen i det ene går over i søgen i det andet. Adskilte hver for sig er der nok tale om reelle forhold, realiteter, men først hvis sammensmeltningen bliver mulig kan der opstå meddelelser af åndelig realitet, begribelige for sindet.

Siden jeg under krigen stiftede bekendtskab med Frans Masereels billedrækker, hans romaner uden ord, stod det mig klart at jeg ville prøve at udtrykke mig på lignende vis.

Masereels rige enkelthed i udtrykket gjorde jeg mig ikke noget håb om at nå, ønskede det vel heller ikke, da jeg allerede på det tidspunkt var tiltrukket af billeder der lagde vægten på det plastiske og det rumlige, et forhold der i højere grad dækkede mine oplevelser af omverden end et så knapt, fladebetonet udtryk som Masereels.

Når antallet af direkte, fra billede til billede fortællende billedrækker er beskedent skyldes det at mine bestræbelser og forhåbninger har stillet og stiller krav som gør det nødvendigt at blive længe ved det enkelte billede. Arbejdsprocessen lukker billedet til, gør det til enkeltbillede. Kun de første tegnede forsøg, „Billedhistorie I“, „A og B“, „Den store strejke“ og lignende øvelser, deres kunstneriske værdi ufortalt, kan siges at være billedserier i ortodoks forstand.

Nogle grafiske billedrækker i træ der ligger lige før Orfeusbillederne er dog afsluttede forløb med begyndelse og slutning. „Passion“ følger Jesu lidelseshistorie, „Den store verdensbunker“ prøver at sætte spørgsmålstejn ved terror (her terrorbalancen), og i „Soldaten og barnet“ viser to gestalter sig i byen og slår med mystisk uovervindelighed alle med rædsel og får den gamle verden til at styrte sammen og rydder grunden til en ny.

Mit forhold til omverden er ikke eentydigt. Byernes, alt andet end diskrete charme, deres pragt og magtfuldhed virker dragende på mig, jeg føler mig tiltrukket af dette menneskeskabte landskab, trods dets mistænkelige hensigter, dets grumhed.

Heller ikke tidens teknologiske frembringelser lader mig kold. Jeg lever i denne tid og har del i dens drømme, jeg mener at forstå en bil eller de mange andre snildhedens vidundere, ikke på teknisk

vis, deres funktionsmåde har jeg kun tågede forestillinger om. Men disse dramaets tilsyneladende stumme rekvisitter taler om nogle bestræbelser som jeg ikke kan undsige mig.

Men en latent trussel mærkes overalt, biler er fortrinsvis til ulykke (måske bortset fra ambulancer og brandbiler). Det rædselsfulde kan bryde frem nårsomhelst, foreløbig er vi skånede, lige her, for det værste, men hvorlænge. Vores lettroenhed, naive egoisme, griskhed og selvfrikendende fortrængningsmekanismers effektivitet vokser dag for dag og med det bevidstløsheden og muligheden for stadig mere forførelse – hvorlænge kan skallen holde?

Om scenen for alt dette, stederne, handler de spontant opståede billedrækker i pen og pensel, radering, litografi og stengravure, „Den fortryllede by“, „Nekropolis“, „Pandæmonium“, „Måneserie“, „Den sovende by“ og andre. En vandring i den kendte verden, en verden sammensat af genkendelige elementer, men alligevel fremmed.

Det må forholde sig sådan med det spontant opståede, det ubevidstes spor, at udtrykket slår tilbage, det fremståede er tit fremmed for producenten. En lytten til Genius, mener jeg trods alt er livgivende, hvis den opvejes af bevidsthed i sideløbende udtryk – det er ikke altid at „fornuftens søvn avler uhyrer“.

For mig deler planlagt og spontant sig efter de grafiske udtrykks egenart og væsen. Træ- og linoleumsnittets modstandsfyldte udtryk er bundet til det planlagte, det fuldstændige, mens ætsningens, litografiets og stengravurens procedure, deres mere letløbende karakter, kalder på det øjeblikkelig nedskrevne.

Det direkte nedskrevne kendetegner ligeledes penseltegningen hvis kaligrafi begunstiger det direkte, skitsens frihed. På det sidste aner jeg en mulighed for, på friere måde at forene et planlagt, fortællende indhold med en mere letløbende form. Dette har gjort sig gældende fra serierne „Opbrud“, „Dagbog“ og „Serien uden navn“ frem til serien med navn og bestemt hensigt „Katalog I“.

Palle Nielsen

27.4.1978